

Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Δράμας

Σεμιναριακές συναντήσεις

με το

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη]

ζητήματα που προκύπτουν από τη γλωσσική διδασκαλία
στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

1^η Συνάντηση
την Δευτέρα, 20 Φεβρουαρίου 2012
στη βιβλιοθήκη του 1^{ου} Λυκείου

περιεχόμενα

Γιώργος Παπαναστασίου και Βάσω Μελικίδου.....	2
ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.....	3
Τι είναι ελληνικό; (προέλευση λέξεων).....	3
Ετυμολογία.....	4
Ιδεολογία και επιστήμη στα γλωσσικά θέματα.....	5
Όταν τους φοράμε τ' αρχαία... ..	7
Προστακτική με αύξηση.....	8
Τα αρχαία ξένη γλώσσα.....	9
Ερωτήματα και προβληματισμοί γύρω από τη γλώσσα και τη διδασκαλία της.....	10

Δράμα, Φεβρουάριος – Μάρτιος 2012

Μαζί μας συζητούν ο **Γιώργος Παπαναστασίου** και η **Βάσω Μελικίδου**.

Ο Γιώργος Παπαναστασίου είναι Διευθυντής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη] και διδάσκει μαθήματα ιστορικής γλωσσολογίας στο ΑΠΘ. Είναι συγγραφέας πολλών επιστημονικών άρθρων και του βιβλίου «Νεοελληνική Ορθογραφία» που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις του Ινστιτούτου το 2008 και βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών [2009].

Η Βάσω Μελικίδου, είναι διδάκτωρ Φιλολογίας, συνεργάτρια του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών και διδάσκει Μεσαιωνική Ελληνική Δημόδη Γραμματεία. Υπήρξε συνεργάτρια του Αγαπητού Τσοπανάκη και του Εμμανουήλ Κριαρά. Είναι διορισμένη στη μέση εκπαίδευση και αποσπασμένη στο ΙΝΣ από το 2005 για την αναθεώρηση του Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής.

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Τι είναι ελληνικό; (προέλευση λέξεων)

Ερώτηση: η λέξη αραχνοφοβία είναι ελληνική;

Γ. Παπαναστασίου: Η νεοελληνική λέξη αραχνοφοβία είναι αγγλικής προέλευσης. Στα αγγλικά προέρχεται από τα ελληνικά. Δηλαδή αν θέλουμε να μιλήσουμε με πραγματικούς όρους σχηματισμού και δανεισμού της συγκεκριμένης λέξης, θα πρέπει να πούμε αυτό, ότι το αραχνοφοβία είναι στα νέα ελληνικά αγγλικής προέλευσης και στα αγγλικά είναι ένα σύνθετο που σχηματίστηκε με βάση δύο αρχαίες ελληνικές λέξεις. Το να πούμε, όπως κάνουν μερικοί, ότι εδώ έχουμε μια αρχαία ελληνική λέξη, προφανώς δεν ισχύει. Αν ανοίξουμε το Λίντελ-Σκοτ ας πούμε πουθενά δεν θα βρούμε τη λέξη αραχνοφοβία. Άρα λοιπόν δεν έχουμε να κάνουμε με μια αυτούσια αρχαία ελληνική λέξη. Η λέξη σχηματίστηκε σε μια ξένη γλώσσα, στα αγγλικά ίσως και στα γαλλικά –να πω την αλήθεια αυτό τώρα δεν το θυμάμαι. Μ' αυτή την έννοια έχει σημασία να ξέρουμε για κάθε λέξη την πραγματική της διαδρομή, την πραγματική της ιστορία. Ο δρόμος είναι αυτός, ο δρόμος είναι στα νέα ελληνικά από τα αγγλικά ή τα γαλλικά και σε κείνη τη γλώσσα από τα αρχαία ελληνικά.

Ερώτηση: Είναι αντιδάνειο δηλαδή;

Γ. Παπαναστασίου: όχι, αντιδάνειο δε θα το χαρακτηρίζαμε. Είναι αυτό που λέμε... αυτές τις λέξεις τις ονομάζουμε «δάνεια από αναγνώριση». Δηλαδή στην ουσία επειδή στα νέα ελληνικά όταν βλέπουμε την αγγλική λέξη καταλαβαίνουμε αμέσως την αρχαία ελληνική προέλευσή της, και δανειζόμενοι τη λέξη αυτή αμέσως την αποδίδουμε... δεν την αποδίδουμε στα ελληνικά ως «αρακνοφόμπια», δεν τη λέμε έτσι, τη λέμε αραχνοφοβία. Γιατί έχουμε αναγνωρίσει ότι το πρώτο της συνθετικό είναι η λέξη αράχνη και το δεύτερο συνθετικό είναι η λέξη φόβος. Οι αρχαίες λέξεις αράχνη και φόβος. Γι' αυτό λοιπόν αυτές τις λέξεις τις λέμε δάνεια από αναγνώριση. Μεσολαβεί αυτή η διαδικασία αναγνώρισης της αρχαίας ελληνικής προέλευσης που έχουν τα συνθετικά αυτής της ξένης λέξης.

Ετυμολογία

Ερώτηση: Γίνονται πολλές παρετυμολογήσεις, ακρότητες... βλέπουμε και σε σοβαρές εκπομπές και υπάρχει μια έμφαση, ας πούμε στην ετυμολογία προκειμένου να βρούμε τη ρίζα την αρχαία κλπ. Εγώ θα ήθελα κάτι άλλο να ρωτήσω: πόσο σκόπιμη είναι η ετυμολογία στο σχολείο; Δηλαδή να κάνουμε ετυμολογικές ασκήσεις; Και το δεύτερο είναι: μόνο την ιστορία της λέξης περιλαμβάνουμε στην ετυμολογία ή βλέπουμε και οικογένειες λέξεων; Η διερεύνηση της οικογένειας των λέξεων είναι ετυμολογία κι αυτό ή είναι κάτι άλλο;

Γ. Παπαναστασίου: ναι. Να σας πω λίγο, όσον αφορά το θέμα της... εεε, ας πούμε: πρέπει να κάνουμε ετυμολογία; Αυτό το οποίο πρέπει να κάνουμε οπωσδήποτε - δηλαδή πρέπει με την έννοια ότι είναι χρήσιμο, έτσι; - είναι να κάνουμε μορφολογική ανάλυση. Δηλαδή να δείχνουμε στα παιδιά τον τρόπο που δημιουργήθηκαν οι συγκεκριμένες λέξεις. Όταν έχουμε να κάνουμε με το σπιτικός, να το κάνουμε (το παιδί) να καταλάβει ότι αυτό βγαίνει από τη λέξη σπίτι και το επίθημα -ικός, σπιτίσιος από το σπίτι και το επίθημα, την παραγωγική κατάληξη -ίσιος...

(διακοπή για ερώτηση)

Ερώτηση: συγνώμη... ότι το hospital βγαίνει από εκεί θα το πούμε ή δε χρειάζεται;

Γ. Παπαναστασίου: τώρα... αυτό το κομμάτι, δηλαδή να του πούμε ότι η λέξη σπίτι βγαίνει απ' το λατινικό hospitium, ότι μαρτυρείται για πρώτη φορά στην ελληνιστική εποχή κτλ κτλ - έτσι; - και να του πούμε μετά ότι αυτό συνδέεται ετυμολογικά και με το hospital, αυτό είναι περισσότερο στο πλαίσιο της ανεκδοτολογικής γνώσης για τη γλώσσα. Δηλαδή του λέμε κάτι το οποίο, ναι, είναι ελκυστικό ως πληροφορία, θα τραβήξει το ενδιαφέρον του να το μάθει ότι η λέξη σπίτι συνδέεται με κάποιο τρόπο με τη λέξη hospital. Αλλά πρέπει να του μάθουμε τον σωστό τρόπο να τα συνδέει αυτά. Δηλαδή μην φτάσουμε... μην του υποβάλουμε - γιατί συχνά γίνεται κι αυτό - μην του υποβάλουμε την ιδέα ότι και το αγγλικό hospital απ' το σπίτι βγήκε. Γιατί πολλοί έχουν αυτή την τάση. Πολλοί εννοώ σε εκπομπές στις τηλεοράσεις σε αρθρογραφία που γίνεται σχετικά με τέτοια θέματα, έχουν την τάση στο τέλος να τα βγάλουν όλα ελληνικά. Το θέμα είναι να δείξουμε τις σωστές σχέσεις.

Η αλήθεια είναι ότι ως πληροφορία αυτό το πράγμα δεν βοηθάει στη χρήση της γλώσσας. Δεν θα το βοηθήσει (το παιδί) σε τίποτε. Είναι μια πληροφορία για τη γλώσσα. Ότι αυτό, ξέρεις, προέρχεται απ' το τάδε. Όπως μαθαίνεις τόσα πράγματα για τη φυσική, ας πούμε, τα οποία ποτέ δεν θα σου χρειαστούνε αλλά τέλος πάντων θεωρούνται ένα τμήμα της συγκρότησης... του καλού μαθητή, να ξέρει και αυτά τα πράγματα από τη φυσική, απ' τη χημεία, απ' τα μαθηματικά κλπ κλπ. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δικαιολογείται να μάθει και κάτι τέτοιο. Όχι όμως να βομβαρδιστεί από τέτοιες πληροφορίες. Και βεβαίως μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτές οι πληροφορίες ως κίνητρα για να κρατάει κανείς ζωντανό το ενδιαφέρον για τα άλλα πράγματα. Γιατί τα άλλα είναι τα βασικότερα.

Ιδεολογία και επιστήμη στα γλωσσικά θέματα

Ερώτηση: Ο τελευταίος Φιλολόγος δημοσιεύει ένα κείμενό σας εξαιρετικό του 2009, νομίζω, από ομιλία σας στα εκπαιδευτήρια Μαντουλίδη. Κι εκεί είπατε ακριβώς αυτό ότι δεν μπορούμε να βασίζουμε τη γνώση της ελληνικής στην αρχαία. Αλλά κάπου λέτε «...ανεξάρτητα από τους ιδεολογικούς λόγους που μας κάνουν να μιλούμε για μία ελληνική γλώσσα και καλά κάνουμε...». Δηλαδή έχουμε μια διάσταση σ' αυτό που η ιδεολογία επιτάσσει και σ' αυτό που η πραγματικότητα και η επιστημονική γνώση λέει. Γιατί καλά κάνουμε;

Γ. Παπαναστασίου: Να σας πω τι εννοώ εδώ. Το ερώτημα ας πούμε γενικά είναι... και μπορεί να τεθεί με όρους σύγκρισης της αρχαίας ελληνικής και της ιστορίας της απ' τη μια και της λατινικής και της ιστορίας της απ' την άλλη. Λοιπόν, έχουμε την περίπτωση της αρχαίας ελληνικής όπου έχουμε μια περίοδο στην αρχή με αρχαίες διαλέκτους, φτάνουμε στη συνέχεια στην ελληνιστική κοινή με βάση την αττική διάλεκτο, απ' την ελληνιστική κοινή περνάμε στη μεσαιωνική κοινή, απ' τη μεσαιωνική κοινή περνάμε στις νεοελληνικές διαλέκτους, διάσπαση δηλαδή πάλι διαλεκτική, και στη συνέχεια έχουμε τη δημιουργία της κοινής νέας ελληνικής. Έχουμε δηλαδή πάλι μία απόληξη στο τέλος. Μία απόληξη μετά από μία πορεία που έχει ακολουθηθεί βέβαια, έτσι; Στην αρχή δηλαδή διαλεκτική διάσπαση στην αρχαία εποχή, δημιουργία κοινής στην ελληνιστική εποχή και στο μεσαίωνα, ξανά διαλεκτική διάσπαση και στο τέλος δημιουργία πάλι μιας ενιαίας γλώσσας, κοινής δηλαδή νέας ελληνικής.

Στη λατινική είχαμε αντίθετα πράγματα. Δηλαδή είχαμε τη λατινική η οποία κάποια στιγμή διασπάστηκε σε πολλές διαλέκτους, αυτές οι διάλεκτοι έγιναν εθνικές γλώσσες ξεχωριστών κρατών. Αναδείχτηκαν δηλαδή σε γλώσσες στην ουσία. Γαλλικά, ιταλικά, πορτογαλικά, ισπανικά, ρουμανικά κτλ – έτσι; - αναδείχτηκαν δηλαδή σε γλώσσες και στην ουσία μιλάμε σήμερα για τα γαλλικά ως ξεχωριστή γλώσσα, για τα ιταλικά ως ξεχωριστή γλώσσα κτλ κτλ, και όλες αυτές οι γλώσσες προέρχονται από τη γλώσσα που ονομάζεται λατινική.

Τώρα το ερώτημα είναι: τα ποντιακά είναι άλλη γλώσσα, τα κυπριακά είναι άλλη γλώσσα, τα κρητικά είναι άλλη γλώσσα; Λοιπόν, με όρους ιδεολογίας ανήκουν στην ίδια γλώσσα. Με όρους όμως... εάν θέλαμε να εξετάσουμε τα πράγματα με βάση το γλωσσολογικό κριτήριο, εκεί θα λέγαμε ότι... το γλωσσολογικό κριτήριο είναι ποιο: μιλάμε για την ίδια γλώσσα όταν υπάρχει αμοιβαία κατανόηση ανάμεσα στους ομιλητές των δύο διαφορετικών συστημάτων. Δηλαδή ανάμεσα στον ομιλητή της ποντιακής και στον ομιλητή της κοινής νέας ελληνικής, εάν υπάρχει αμοιβαία κατανόηση θεωρούμε ότι είναι η ίδια γλώσσα. Στην περίπτωση της ποντιακής δεν υπάρχει αμοιβαία κατανόηση. Ο ομιλητής της κοινής νέας ελληνικής δεν μπορεί να καταλάβει τον πόντιο όταν μιλάει καθαρά ποντιακά. Το ίδιο και τα κατωιταλικά, το ίδιο και τα καππαδοκικά, όλες αυτές, κυρίως οι περιφερειακές διάλεκτοι οι οποίες είναι πιο απομακρυσμένες από τις υπόλοιπες - από τα βόρεια ιδιώματα, από τα πελοποννησιακά από τα κρητικά κτλ κτλ. Στην ουσία δηλαδή όλα αυτά με βάση το γλωσσολογικό κριτήριο θα έπρεπε να τα θεωρούμε γλώσσες. Εδώ όμως μπαίνει ο παράγοντας της ιδεολογίας που λαμβάνει υπόψη του το τι αισθάνεται ο ίδιος ο ομιλητής. Δηλαδή στον πόντιο, αν του πεις ότι δεν μιλάς ελληνικά, μιλάς ποντιακά και τα ποντιακά είναι ξεχωριστή γλώσσα... θα σε... σφάξει, έτσι; (γέλια και σχόλια) Γιατί μέσα του αισθάνεται αυτό το πράγμα, μέσα του αισθάνεται μ' αυτόν τον τρόπο. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη αυτό το κριτήριο, το ιδεολογικό κριτήριο, όλα αυτά τα θεωρούμε ελληνική γλώσσα. Τα ονομάζουμε ελληνική γλώσσα. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να έχουμε συναίσθηση ότι είναι άλλο σύστημα το ένα, άλλο σύστημα το άλλο, άλλο το σύστημα της ποντιακής, άλλο το σύστημα της νέας ελληνικής, άλλο το σύστημα της αρχαίας ελληνικής. Εντάξει; Ναι μεν όλα ελληνικά αλλά ο προσδιορισμός αρχαία ελληνικά, μεσαιωνικά ελληνικά,

νέα ελληνικά, ποντιακά, κυπριακά κτλ κτλ πρέπει να δείχνει με σαφήνεια ότι μιλάμε για διαφορετικά γλωσσικά συστήματα.

Αυτό τώρα το λέω και για τον εξής λόγο: Υπάρχουν περιπτώσεις όπου, όπως αυτή που ανέφερα, όπου έχουμε γλώσσες που τις έχουμε ονομάσει διαλέκτους μιας γλώσσας για ιδεολογικούς λόγους. Με ακριβώς αντίστροφο τρόπο έχουμε διαλέκτους που τις έχουμε ονομάσει γλώσσες πάλι για ιδεολογικούς λόγους. Δηλαδή σήμερα μιλάμε για τη σερβική γλώσσα μιλάμε για την κροατική γλώσσα σαν να είναι δύο ξεχωριστές γλώσσες ενώ οι ομοιότητές τους είναι τέτοιες που όχι μόνο επιτρέπουν την αμοιβαία κατανόηση αλλά θα έλεγε κανείς ότι σχεδόν δεν μπορεί να ξεχωρίσει έναν σέρβο από έναν κροάτη. Ωστόσο είναι δυο λαοί οι οποίοι πριν από δεκαπέντε είκοσι χρόνια σκοτώθηκαν μεταξύ τους, δημιούργησαν τι δημιούργησαν, και δεν αισθάνονται ότι ο ένας συνανήκει με τον άλλον στην ίδια ομάδα. Άρα λοιπόν αυτό το πράγμα πρέπει να το λάβουμε υπόψη μας όταν περιγράφουμε τις γλώσσες. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε πλέον όπως γινόταν παλιά. Παλιά μιλούσαμε για τη σερβοκροατική. Σήμερα μιλάμε για την σερβική, μιλάμε για την κροατική και οι βόσνιοι θέλουν να μιλάμε και για τη βοσνιακή. Υπάρχει σήμερα λεξικό της βοσνιακής, υπάρχει λεξικό της σερβικής, υπάρχει λεξικό της κροατικής. Αυτό το πράγμα δεν μπορούμε να μη το λαμβάνουμε υπόψη. Είναι το τι αισθάνεται ο καθένας για τη γλώσσα του και το πώς αυτοπροσδιορίζεται στην ουσία.

Μ' αυτή την έννοια λοιπόν μπαίνει το ιδεολογικό κριτήριο και εφόσον όλοι αισθανόμαστε έλληνες – πόντιοι, καππαδόκες, κατωϊταλοί κτλ κτλ – εφόσον όλοι αισθανόμαστε έλληνες... ελληνική γλώσσα, ναι. Αλλά να ξέρουμε ότι είναι διαφορετικά γλωσσικά συστήματα.

Όταν τους φοράμε τ' αρχαία...

Γ. Παπαναστασίου: Όλα τα προβλήματα για τα οποία μιλάμε έχουνε τη ρίζα τους στο γεγονός ότι στο γυμνάσιο τα παιδιά διδάσκονται ταυτόχρονα νέα ελληνικά και αρχαία ελληνικά. Δηλαδή στην ουσία πριν κατασταλάξει το γλωσσικό τους αισθητήριο στα νέα ελληνικά πάμε και τους φοράμε τ' αρχαία και στην ουσία στο τέλος γίνεται στο μυαλό τους ένα κομφούζιο και δεν ξέρουν τι απ' αυτό ανήκει στα νέα ελληνικά, τι απ' αυτό ανήκει στ' αρχαία ελληνικά. Έχουν και μια αίσθηση ότι όλα ελληνικά είναι και τέλος πάντων ό,τι και να πούμε επιτρέπεται - και λίγο το θέμα ν' αλλάξουμε, λίγο την κατάληξη, λίγο από δω λίγο από κει πάλι ελληνικά θα πάρουμε.

Άρα λοιπόν να έχουμε τη συναίσθηση ότι πολλά απ' αυτά τα προβλήματα έχουν ως αφετηρία το γεγονός ότι τα παιδιά διδάσκονται ταυτόχρονα σ' αυτή την ηλικία - την ηλικία του γυμνασίου - αρχαία γραμματική και νεοελληνική γραμματική. Ας αφήσουμε λοιπόν το μέλλον, ας είμαστε αισιόδοξοι όσον αφορά το μέλλον, μήπως και αυτά τα πράγματα μπορέσουν και αλλάξουν και έρθουμε ας πούμε στην εποχή τη δικιά μου που εγώ έμαθα αρχαία μόνο στο λύκειο. Μόνο στις τρεις τάξεις του λυκείου και φαντάζομαι και πολλοί από σας το ίδιο.

Προστακτική με αύξηση

Γ. Παπαναστασίου: Το δεύτερο ζήτημα που τέθηκε είναι πώς θα οριοθετήσουμε το λάθος. Δηλαδή τι εννοώ μ' αυτό: είναι άλλου τύπου λάθος το **εγκαταστεκόμαστε** και άλλου τύπου λάθος το **αντέγραψε** ως προστακτική ή το **απέκτησε** ως προστακτική. Γιατί: το **εγκαταστεκόμαστε** είναι ένας ευκαιριακός σχηματισμός ενός, δύο, τριών ανθρώπων. Ναι μεν φτιαγμένος με κάποιους μηχανισμούς της γλώσσας αλλά παραμένει ένας ευκαιριακός σχηματισμός. Δεν θα τον ακούσουμε κάθε μέρα ούτε θα τον δημιουργήσουμε, ούτε δημιουργεί το παιδί ή οποιοσδήποτε πάντοτε τον ίδιο τύπο. Γι' αυτό και όλη αυτή η πληθώρα των τύπων για να πουν, ας πούμε, το πρώτο πρόσωπο, ξέρω 'γω, του πληθυντικού.

Το **αντέγραψε** όμως και το **απέκτησε** ως τύποι προστακτικής είναι η καινούρια προστακτική που πάει πάλι να δημιουργήσει – που δημιούργησε δηλαδή στην ουσία – η νέα ελληνική γλώσσα. Τη δημιούργησε, την ακούμε πολύ πιο συχνά απ' ό,τι ακούμε την προστακτική **αντίγραψε**, τη σωστή με βάση τα αρχαία.

Αρα λοιπόν τι γίνεται. Στην ουσία, η καινούρια γραμματική, μια καινούρια νεοελληνική γραμματική θα πρέπει να βάλει αυτούς τους τύπους - τον τύπο **αντέγραψε**, τον τύπο **απέκτησε** – να τους βάλει ως τύπους της προστακτικής και να γράψει από κάτω στην υποσημείωση ότι πρόκειται για νεότερους τύπους που έχουν καθιερωθεί σε αντικατάσταση των παλιότερων **αντίγραψε**, **απόκτησε** κτλ. Είναι δηλαδή εδώ το λάθος το οποίο έγινε σωστό εξαιτίας της ευρύτατης χρήσης.

Β. Μελικίδου: Με τον αντίστροφο μηχανισμό. Δηλαδή έχουμε ένα λόγιο στοιχείο, μια αύξηση, ουσιαστικά να δημιουργεί το νεοελληνικό τύπο και τον φιλοξενούμε... θα τον φιλοξενήσουμε ευχαρίστως σε μια σύγχρονη γραμματική. Είναι μια αντίστροφη κίνηση.

Τα αρχαία ξένη γλώσσα

Ερώτηση: και σε σχέση με τ' αρχαία θα μιλήσουμε για διμορφία ή για διγλωσσία;

Γ. Παπαναστασίου: εγώ θα την έλεγα διγλωσσία. Δηλαδή κάποια πράγματα είναι λίγο εφευρέσεις... όχι να μη το πούμε διγλωσσία γιατί θα προσβληθεί... ποιος θα προσβληθεί; Δύο γλώσσες είναι. Δύο ξεχωριστές γλώσσες, δύο ξεχωριστά γλωσσικά συστήματα. Άρα γιατί να μιλήσουμε για διμορφίες, για διφυίες είχε πει κάποιος, δύο διαφορετικά ύφη δηλαδή κτλ κτλ. Εντάξει, είναι σαν να μη βλέπουμε τα πράγματα έτσι όπως είναι στην πραγματικότητα. Στρουθοκαμηλισμός είναι δηλαδή στην ουσία να προσπαθούμε να λέμε ότι εμείς δεν έχουμε διγλωσσία γιατί τα αρχαία ελληνικά και ξερω 'γώ κτλ κτλ.

Ερώτηση: το ιδεολογικό κριτήριο όμως που λέτε; Δηλαδή έχουμε την αίσθηση ότι έχουμε τον ίδιο πολιτισμό κλπ.

Γ. Παπαναστασίου: Εδώ νομίζω έχει σημασία και στα παιδιά τα ίδια να πούμε, να το λέμε αυτό το πράγμα γιατί είναι κάτι το οποίο και τα ίδια τα παιδιά το καταλαβαίνουν όταν τους λές ότι η μία γλώσσα είναι αρχαία ελληνική, η άλλη είναι νέα ελληνική. Ας δίνουμε την έμφαση σ' αυτή τη διαφορά: αρχαία και νέα. Και εάν τους πούμε: «πιστεύεις ότι είναι η ίδια γλώσσα;». Να κάνουμε αυτή την ερώτηση. «Αν είναι η ίδια γλώσσα πάρε το κείμενο του Πλάτωνα και διάβασέ μου. Καταλαβαίνεις κάτι;». Από μόνο του το παιδί θα καταλάβει ότι είναι διαφορετική γλώσσα. Το ότι έχει ομοιότητες, δεν αμφιβάλλει κανένας για τις ομοιότητες. Και τα ιταλικά με τα λατινικά προφανώς έχουν ομοιότητες, αλλά να λέμε στα παιδιά, αντίθετα απ' ό,τι λέει το βιβλίο, ότι δεν είναι ίδια γλώσσα και γι' αυτό χρειάζεται να προσπαθήσεις για να τη μάθεις. Μαθαίνεις μια ξένη γλώσσα στην ουσία. Ξένη όχι με την έννοια ότι είναι των άλλων... είναι η γλώσσα των παλιών, ημών δηλαδή αλλά των παλιότερων από μας. Δική μας, αλλά παλιά. Νομίζω είναι ένας καλός τρόπος για να καταλάβουν ότι είναι κάτι το διαφορετικό, δεν είναι το ίδιο πράγμα.

Ερωτήματα και προβληματισμοί γύρω από τη γλώσσα και τη διδασκαλία της

(από την προεργασία του Συνδέσμου Φιλολόγων ν. Δράμας για τις σεμιναριακές συναντήσεις με το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 20 Φεβρουαρίου και 27 Μαρτίου 2012)

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

1. Σύμφωνα με τη νέα γραμματική του γυμνασίου υπάρχει η δυνατότητα στην κοινή νεοελληνική να χρησιμοποιηθεί το **πλέον** αντί του **πιο** για να σχηματιστεί ο συγκριτικός βαθμός, όταν το ύφος είναι τυπικό. Π.χ *Ο υπουργός αποδείχτηκε πλέον ενημερωμένος όλων των περισταμένων.*

Ερώτημα: Αποτελεί στοιχείο της κοινής νεοελληνικής αυτός ο σχηματισμός; Οφείλουμε δηλαδή να τον διδάσκουμε;

2. Στη σ. 21 η ίδια γραμματική γράφει για το τελικό -ν: «*Το τελικό ν της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους του οριστικού και του αόριστου άρθρου (τον/στον, έναν), καθώς και της προσωπικής αντωνυμίας (αυτόν, τον) διατηρείται στον γραπτό λόγο πάντοτε, στον προφορικό όμως λόγο προφέρεται συνήθως μόνο στις περιπτώσεις που ακολουθούν φωνήεντα ή τα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τς, τζ, ξ, ψ, πχ. ο Σωτήρης χθες πήγε βόλτα με έναν συμμαθητή του στον ζωολογικό κήπο. Αυτόν τον άνθρωπο δεν τον συνάντησε ποτέ.*»

Ερώτημα: Είναι όντως έτσι;

3. Επίσης σύμφωνα με τη νέα γραμματική του γυμνασίου η γενική του αρσενικού και ουδετέρου του επιθέτου **πολύς** είναι (εκτός από το **πολύ**) και το **πολλού**. Δεν δίνει όμως κάποιο παράδειγμα.

Ερώτημα: Υπάρχει πράγματι τέτοιος τύπος και σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται η γενική **πολλού**;

4. Τέλος για το ίδιο επίθετο η νέα γραμματική δίνει ως ισότιμο τύπο στο σχετικό πίνακα τον υπερθετικό βαθμό **πλείστος**.

Ερώτημα: αν εξαιρέσουμε τη στερεότυπη έκφραση **τα πλείστα όσα**, πού αλλού χρησιμοποιείται αυτός ο τύπος στην κοινή νεοελληνική;

5. Στο βιβλίο της Γλώσσας της β' γυμνασίου σελ. 78 ορίζεται ότι τα επίθετα (μεταξύ άλλων) που δεν σχηματίζουν παραθετικά είναι αυτά που σημαίνουν καταγωγή ή συγγένεια (πατρικός), τόπο (ορεινός), χρόνο (καθημερινός).

Ερώτημα με αφορμή ένσταση μαθητών: πώς σχηματίζουμε τότε τους τύπους: **ελληνικότερος, ορεινότερος, καθημερινότερος**

6. Κατά τη διδασκαλία του Ξενοφώντα στην α' λυκείου προέκυψε η ανάγκη αντί για τα ουσιαστικά **αποκατάσταση** και **εγκατάσταση** να χρησιμοποιηθούν τα αντίστοιχα ρήματα. Δεν ακούστηκαν καθόλου οι τύποι εγκαθίσταται και αποκαθίσταται, Στη θέση του «αποκαθίσταται» (η δημοκρατία αποκαθίσταται ή αποκαταστάθηκε) το ρήμα αποκαταστατώ

Ερώτημα: Ποιοι τύποι μπορούν να θεωρηθούν σωστοί; Πόσο ανεκτικοί μπορούμε να είμαστε απέναντι στη δυσκολία και τις περισσότερες φορές αδυναμία των μαθητών να χρησιμοποιήσουν τους αρχαιοκλιτους τύπους; Είναι σκόπιμο να διδάσκουμε τους τύπους που χρησιμοποιούνται στη νέα ελληνική (εγκαθιστώ, αποκαθίσταται, υπέστη), στο μάθημα των αρχαίων, δηλαδή ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ; Είναι σκόπιμο να διδάσκονται αυτές οι οικογένειες λέξεων; Είναι σκόπιμο δηλαδή, όταν εξηγούμε φερεταιίν τι σημαίνει αποστασία, να αναφερόμαστε στο αποστατώ, αφίστημι, αφίσταμαι, εξανίσταμαι, ανάσταση κλπ; Κι αυτό είναι σκόπιμο να γίνεται μόνο όταν κάνουμε αρχαία ελληνικά (στα πλαίσια των λεξιλογικών ασκήσεων που μπαίνουν και στις εξετάσεις και συνδέουν την αρχαία με τη νέα ελληνική);

7. Οι μετοχές της αρχαίας (παρών, -ούσα, -ον, κλπ) διδάσκονται στην νεοελληνική σαν επίθετα (ήδη από την 5η δημοτικού έχει και άσκηση).

Ερώτημα: Μήπως εμποδίζουν το σχηματισμό και τη χρήση προσαρμοσμένων επιθέτων; (παροντικός, -ή, -ό, κλπ).

8. Στις πανελλαδικές εξετάσεις ζητήθηκε από τους υποψήφιους να βρουν το β' συνθετικό λέξεων όπως **αποκλειστικά, εκπληκτικό, ισορροπία, συνηθίζουν, αποκαλυπτικός, βιολογικός.**

Ερώτημα: ποιο εννοούμε δεύτερο συνθετικό αυτών των λέξεων όταν τα λεξικά (κυρίως το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής) τις αντιμετωπίζουν ως απλές λέξεις;

9. Στα βιβλία του γυμνασίου αλλά και στη νέα γραμματική δεν υπάρχει πουθενά για τα επίθετα σε -ης -ης -ες η προσαρμοσμένη γενική σε -η όσον αφορά το αρσενικό γένος.

Ερώτημα: πώς αντιμετωπίζουμε την προφορική αλλά και τη γραπτή χρήση του τύπου από τα παιδιά; Γιατί το ΛΚΝ δεν περιλαμβάνει την προσαρμοσμένη γενική του αρσενικού;

10. **Ερώτημα:** τι κάνουμε όταν οι μαθητές πηγαίνουν πενταήμερη (εκδρομή) ενώ εμείς πενθήμερη; Διορθώνουμε;

11. Στη σελίδα 160 της Γραμματικής Νέας Ελληνικής Γλώσσας για το γυμνάσιο, του Χατζησαββίδη, παρουσιάζεται η σύνθεση με αχώριστα μόρια: α-, ανα, από, δια, δυσ, εν, επι, κατα, ξε, παρα, συν, υπο κλπ. Το ονομάζει προθηματοποίηση: πρόθημα + θέμα.

Στο τέλος, ωστόσο, γράφει: «Σύμφωνα με ορισμένες αναλύσεις της νέας ελληνικής, οι λέξεις που σχηματίζονται με αχώριστα μόρια είναι παράγωγες. Έτσι, οι προθέσεις της αρχαίας ελληνικής αλλά και τα στερητικά μόρια θεωρούνται προθήματα που ανήκουν στην παραγωγή λέξεων πχ. αναβάλλω, εξάγω, άκακος».

Ερώτημα: Τελικά, πρόκειται για παραγωγή ή σύνθεση λέξεων; Πώς διατυπώνουμε τις ασκήσεις και τι ζητάμε από τους μαθητές;

12. Στις σελίδες 34-35 η ίδια γραμματική αναφέρει για την κλητική ενικού αρσενικών ουσιαστικών σε -ης (σ. 35): «Ορισμένα οξύτονα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας που δηλώνουν κατά κανόνα επαγγέλματα και δημόσια λειτουργήματα παρουσιάζουν στην κλητική του ενικού αριθμού, συνήθως μετά το «κύριε» και σπανιότερα χωρίς αυτό, την κατάληξη -ά, πχ. «κύριε δικαστά, κύριε διευθυντά» (αντί κύριε δικαστή, κύριε διευθυντή, που χρησιμοποιούνται τις περισσότερες φορές σε πολύ οικείο ή και σε περιπαικτικό ύφος).

Ακούμε συχνά τους μαθητές μας να λένε «κύριε διευθυντή». Δεν θεωρούμε, ωστόσο, ότι νιώθουν οικειότητα με τον διευθυντή ή τον περιπαίζουν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ / ΓΡΑΠΤΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

1. Με αφορμή γραπτά μαθητών όταν χωρίζουν λέξεις προέκυψε το εξής **ερώτημα:** πώς θα συλλαβίσουμε π.χ: δύ-σμοιρος ή δύσ-μοιρος, συ-νηθίζω ή συν-ηθίζω, σύ-ντροφος ή σύν-τροφος; Ποιος ο ρόλος της διδασκαλίας των αρχαίων σ' αυτή την περίπτωση;

2. Συχνά βρισκόμαστε μπροστά σε δίλημμα για την ορθογραφία κάποιων λέξεων. Π.χ ορθοπεδικός/ορθοπαιδικός, κτήριο/κτίριο, έωλος/αίολος, αντί/αφτί, αβγό/αυγό.

Ερώτημα: θεωρούμε σωστές και τις δύο εκδοχές; Με ποιο κριτήριο πρέπει να γίνονται αποδεκτές οι νεότερες ορθογραφήσεις και ειδικότερα στην εκπαίδευση;

3. Επίσης σε γραπτά παιδιών, αλλά όχι μόνο, εμφανίζονται ορθογραφίες φράσεων όπως: κατ' αρχήν/καταρχήν, κατ' αρχάς /καταρχάς, αφ' ενός/αφενός, κι εγώ/και 'γω, από σένα/από 'σένα, σε μας/σε 'μας/σ'εμάς.

Ερώτημα: πού οφείλονται αυτές οι διαφορές; Ποια γραφή είναι προτιμότερη για τη διδασκαλία;

4. Λέγεται ότι η εμπέδωση της ορθογραφίας από τα παιδιά τελειώνει στο δημοτικό. Οποιαδήποτε παρέμβαση στη μέση εκπαίδευση μάλλον είναι μάταιη.

Ερώτημα: Ισχύει κάτι τέτοιο;

5. Συνάδερφος φυσικός ισχυρίζεται ότι αποφεύγει να γράψει το όνομα Νεύτωνας στον πίνακα και προτιμά τη γραφή Newton γιατί φοβάται μήπως εκτεθεί με την ορθογραφία.

Ερώτημα: Νεύτωνας ή Νεύτονας και γιατί; Υπάρχει η έννοια του λάθους στην ορθογράφιση των ξένων ονομάτων; Για ποιο λόγο πολλά ξένα ονόματα διαφέρουν στα ελληνικά τόσο πολύ ως προς την προφορά και τη γραφή τους απόδοση από το πρωτότυπο; Πού οφείλεται η πολύπλοκη μερικές φορές ορθογραφία των ξένων ονομάτων;

6. Πολλές φορές στα γραπτά των παιδιών βρίσκουμε ξένους όρους (ιδιαίτερα από το διαδίκτυο) γραμμένους στα αγγλικά. Π.χ. facebook, chat, google. Δεχόμαστε την παραπάνω γραφή ή θα ήταν θεμιτό να μεταγράφονται σε ελληνικό αλφάβητο;

7. Ακούμε και διαβάζουμε συχνά τον όρο «οπτικό ίνδαλμα».

Ερώτημα: Ποια σχέση έχει με τη γλώσσα; Παίζει ρόλο στη δυνατότητα απλοποίησης της γραφής και προς ποια κατεύθυνση;

8. **Ερώτημα:** Γιατί ο τονισμός (στοιχείο εξωτερικό της γραφής) διδάσκεται πρώτος στα αρχαία α' γυμνασίου; Είναι αναγκαίος; Τι απαντάμε στη διαπίστωση ότι αυτός ο τρόπος γραφής της γλώσσας δεν συνάδει με τη γλώσσα της κλασικής εποχής;

9. **Ερώτημα:** Πόσο καθαρά είναι στο μυαλό μας τα δίχρονα; Γιατί η λ. γλώσσα ή σφύρα έπαιρνε περιπωμένη στην αρχαία και οξεία στην καθαρεύουσα;

10. Το ΑΠΘ στις ανακοινώσεις του στο ίντερνετ χρησιμοποιεί εκτός από το ελληνικό αλφάβητο και γκρίγκλις. Π.χ

To Kentro Leitourgias Diktuou tou Aristoteleiou Panepistimiou Sessalonikis prowdei minuma tou Prutanikou Sumbouliou tou AP8 sta meli tis panepistimiakis koinotitas:

Agapita meli tis Panepistimiakis Koinotitas,

To Prutaniko Sumboulio, usterá apo meleti kai a3iologisi tw'n upiresiwn fula3is kai asfaleias stous hwrous tis panepistimioupolis, prohwrisan stin anadiorganwsi tous, ka8ws kriðikan, se polles periptwseis, aneparkeis kai anapotelesmatikes. ....

Ερώτηση: Ποιος είναι ο λόγος αυτής της επιλογής; Την ίδια στιγμή πολλές σελίδες από μπλογκ ή σάιτ εφημερίδων, περιοδικών, Ρ/Σ στο ίντερνετ αποκλείουν σχόλια στη γραφή αυτή με το επιχείρημα ότι έτσι βλέπεται η γλώσσα. Η δημοφιλής εκπομπή «Ράδιο Αρβύλα» που απευθύνεται κυρίως σε νεανικό κοινό έκανε σταυροφορία για την υπόθεση των γκρίγκλις. Πρόκειται πράγματι για στρέβλωση της γλώσσας; Υπάρχουν «ορθογραφικοί κανόνες» στα γκρίγκλις που ακολουθεί το ΑΠΘ; Με ποια λογική; (δεδομένου ότι οι χρήστες των γκρίγκλις ακολουθούν ποικίλες επιλογές)

11. **Ερώτηση:** Τι περιθώρια υπάρχουν για την απλοποίηση της ελληνικής ορθογραφίας; Είναι θεμιτή μια τέτοια εξέλιξη; Ποια τα οφέλη; Υπάρχουν κίνδυνοι που αφορούν τη γλώσσα;

ΣΥΝΤΑΞΗ

1. Μαθητής σε συζήτηση στη τάξη διατυπώνει την παρακάτω πρόταση απευθυνόμενος στον καθηγητή: *Κι εσείς όμως κύριε σαν καθηγητές πρέπει να δείχνετε μεγαλύτερη κατανόηση και να μη μας πετάτε έξω με το παραμικρό.* Επίσης οι Κατσιμιχάιοι έχουν ένα στίχο που λέει ... *σαν άνθρωπος κι εγώ θέλω να ζήσω...* (έκφραση πολύ κοινή στο λόγο μας, ειδικά τη δύσκολη αυτή περίοδο). Επίσης σε άρθρο εφημερίδας διαβάζουμε: *Ως άλλη... Μπουμπουλίνα αντέδρασε η Φωτεινή Πιπιλή...*

Ερώτημα: Εξακολουθεί να υπάρχει διαφορά μεταξύ ως και σαν ή όχι; Τα προηγούμενα παραδείγματα είναι λάθη που πρέπει να επισημανθούν και να διορθωθούν; Πού οφείλεται η επιμονή πολλών στη διόρθωσή τους και ιδιαίτερα στη χρήση του σαν;

2. **Ερώτημα:** Τι νόημα έχει να μαθαίνουμε τα είδη των υποθετικών λόγων στα αρχαία; Τι σημαίνει «απλή σκέψη του λέγοντος»; Τα άλλα είδη είναι σύνθετες σκέψεις; Μήπως το «απλή» σημαίνει ότι αυτός που μιλά σκέφτεται αλλά δεν πράττει; Στις άλλες περιπτώσεις τι κάνει; Γιατί στα νέα ελληνικά αποφεύγουμε να κατατάξουμε σε αντίστοιχα είδη τους υποθετικούς λόγους;

3. Συχνά ακούμε τους μαθητές αλλά και ενήλικες να χρησιμοποιούν τη σύνταξη: από ανέκαθεν.

Ερώτημα: Διορθώνουμε; Μήπως καθιερώθηκε; Πώς εξηγείται η αβίαστη προσθήκη του από;

4. Τα παιδιά συνήθως γράφουν: «... είναι ότι ...»

και όχι «...είναι + το αντίστοιχο ουσιαστικό ....»,

όπως για παράδειγμα έγραψε μια μαθήτριά μου:

«Πολύ σημαντικό είναι ότι θα μπορούσαμε αργότερα να πάμε να σπουδάσουμε σε άλλη χώρα χωρίς ιδιαίτερα γλωσσικά προβλήματα.»

(από φετινή έκθεση μαθήτριας γ' γ/σίου με θέμα τη γλωσσομάθεια)

Ερώτημα: μήπως «πρέπει» να γράφουν (γιατί στον προφορικό λόγο έτσι εκφραζόμαστε κι εμείς...): «Πολύ σημαντικό πλεονέκτημα είναι η δυνατότητα που θα έχουμε αργότερα να πάμε να σπουδάσουμε σε άλλη χώρα χωρίς ιδιαίτερα γλωσσικά προβλήματα».

5. Με την ίδια λογική και παρακάτω γράφει: «Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό είναι ότι υπάρχει πλούσια ξενόγλωσση βιβλιογραφία.»

Μήπως κι εδώ «πρέπει» να γράφει: «Τελευταίος αλλά όχι λιγότερος σημαντικός λόγος / παράγοντας είναι η ύπαρξη / χρήση (ή: η δυνατότητα χρήσης) πλούσιας ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.»

6

α) Δουλεύω για το Γιώργο.

Για ποιον δουλεύω;

Τι είναι συντακτικά το προθετικό σύνολο; Επιρρηματικός προσδιορισμός ή αντικείμενο, αν το “δουλεύω” έχει τη σημασία του “υπηρετώ” κι όχι “δουλεύω για χάρη του, για να τον βοηθήσω”;

β) Δουλεύω με το Γιώργο.

Με ποιον δουλεύω;

Εδώ τι είναι το προθετικό σύνολο;

γ) Δουλεύω για το παιδί μου.

Ερώτημα: Εδώ εννοώ ότι δουλεύω για χάρη του παιδιού μου, κάνω θυσίες.

Πώς μπορούμε να διδάξουμε στα παιδιά τη διάκριση εμπρόθετου αντικειμένου – εμπρόθετων προσδιορισμών; Μήπως δεν έχει νόημα να μπαίνουμε σε τέτοιες λεπτομέρειες;

7. Παρατηρώ ότι σε πολλές περιπτώσεις οι μαθητές χρησιμοποιούν έναρθρες ειδικές προτάσεις π.χ.

α) είναι πρόβλημα **το** ότι διδασκόμαστε πολλές ώρες...

β) είναι αγένεια **το** ότι δεν προσέχουμε...

Ερώτημα: μήπως αυτό σημαίνει ότι χάνεται ο ονοματικός χαρακτήρας των ειδικών προτάσεων; Δηλαδή ότι δεν γίνονται αντιληπτές σαν ονόματα;

νομίζω ότι θα μπορούσε να απαλειφτεί το άρθρο χωρίς πρόβλημα στη σύνταξη και στη σημασία.

Και σε άλλες περιπτώσεις που μοιάζει πιο φυσιολογικό:

π.χ.

α) **το** ότι δεν ήρθες μας χάλασε τα σχέδια

θα μπορούσε να σταθεί χωρίς άρθρο;

8. Αρκετές φορές, και όχι μόνο μαθητές από μειονεκτικό γλωσσικό περιβάλλον, αδυνατούν(;) να χρησιμοποιήσουν ποικιλία δευτερευουσών προτάσεων και καταφεύγουν (αντί σε μικρές κύριες προτάσεις, κάτι που θα ήταν λογικό και σύμφωνο με την νεοελληνική) σε συνδέσεις του τύπου «...**καθώς**...» π.χ.

α) διάβαζα για ώρες τα μαθήματά μου **καθώς** μας είχε βάλει πολλές ασκήσεις (επειδή)

β) έπεσα **καθώς** ερχόμουν βιαστικός (επειδή, όταν)

γ) το είδα **καθώς** πήγαινα (όταν)

δ) **καθώς** πήγαινα συνέχεια, έπαιρνα εγώ τα πράγματα (εφόσον, όταν)

Ερώτημα: τι ρόλο παίζει τελικά το «καθώς»; πρέπει να εμμένουμε στη χρήση άλλων συνδέσμων;

9. Άλλες πολλές φορές παρατηρώ **κατάχρηση σε αναφορικές συνδέσεις**, αντί για άλλες, αλλά

π.χ.

α) κάναμε επαναλήψεις **όπου** χρειαζόμασταν (επειδή χρειαζόμασταν; στα σημεία όπου χρειαζόμασταν;)

β) κάναμε επαναλήψεις **που** μας είτε (επειδή μας είτε; αυτές που μας είτε;)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ/ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ/ΣΗΜΑΣΙΕΣ

1. Συχνά δίνονται εκφωνήσεις όπως π.χ. : *μετατρέπει: διατηρώντας το β' συνθετικό να γράψετε πέντε νέα σύνθετα ομόρριζα ρήματα. Ή Να εντοπίσετε στο κείμενο ομόρριζα της λέξης εργασία.*

Ερώτημα: Η λέξη ομόρριζο είναι αποδεκτή επιστημονικά; Μήπως είναι ασαφής; Με ποια άλλη λέξη ή φράση θα μπορούσε να αντικατασταθεί;

2. Τόσο στ' αρχαία όσο και στα νέα χρησιμοποιούμε και διδάσκουμε συχνά την ετυμολογία των λέξεων.

Ερώτημα: πόσο χρήσιμη είναι στο σχολείο για την εκμάθηση της ορθογραφίας και κυρίως για την κατανόηση της σημασίας των λέξεων; Πόσες λέξεις μπορούμε να ετυμολογήσουμε εμείς οι ίδιοι και μέχρι ποιο παρελθόν της λέξης μπορούμε να φτάσουμε; Ποιο κριτήριο καθορίζει την έκταση της ιστορίας μιας λέξης;

3. Στα αρχαία ελληνικά της α΄ γυμνασίου δίνονται λέξεις και στερεότυπες αρχαίες και αρχαιοπρεπείς φράσεις με σκοπό να αποδειχτεί η σαφής συγγένεια της αρχαίας και της νέας ελληνικής. Ωστόσο πολλές από τις φράσεις αυτές δεν τις γνωρίζουν τα παιδιά.

Ερώτημα: Πώς ερμηνεύεται αυτή η αντίφαση; Σε τι εξυπηρετεί η εμμονή στην ομοιότητα;

4. Στο ίδιο βιβλίο παρατίθεται απόσπασμα της γνωστής ομιλίας Ζολώτα στο ΔΝΤ το 1957.

Ερώτημα: Ποια η σκοπιμότητα αυτού του παραθέματος;

5. Επίσης το ίδιο βιβλίο ισχυρίζεται ότι τα αντιδάνεια είναι ελληνικές λέξεις. Ωστόσο η λέξη π.χ πέναλτι δεν κλίνεται όπως παρατήρησε κάποιος μαθητής.

Τι ακριβώς είναι τα αντιδάνεια; Είναι αντιδάνειο η λέξη τηλέφωνο;

6. Οι λέξεις despotism, hegemonism θεωρούνται από βιβλίο των αρχαίων ελληνικών της α΄ γυμνασίου ελληνικής προέλευσης. Το Λεξικό Μπαμπινιώτη θεωρεί την πρώτη «ελληνογενή ξένο όρο» ενώ τη δεύτερη παράγωγη του ρ. ηγούμαι. Το ΛΚΝ του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη θεωρεί τους όρους λόγιους προερχόμενους από ξένους.

Ερώτημα: Πού οφείλεται η διαφωνία;

7. Όροι της φυσικής, της χημείας και των μαθηματικών: π.χ οξείδιο, διώνυμο, υδρογόνο, οξυγόνο, διάλυμα, ιόντα, ηλεκτρόνιο κλπ

Ερώτημα: είναι ελληνικές λέξεις; Με ποιο κριτήριο ορίζεται η καταγωγή τους; Τι ακριβώς είναι τα δάνεια;

8. Πολύ συχνά ακούμε, και από παιδιά, ότι η ελληνική γλώσσα είναι η πλουσιότερη ή μια από τις πλουσιότερες σε λέξεις.

Ερώτημα: Τι ακριβώς εννοείται με τη φράση «πλούσια γλώσσα»; Ισχύει κάτι τέτοιο και ποια σημασία έχει;

9. Πώς στηρίζεται επιστημονικά (μια που υπάρχουν γλωσσολόγοι και άλλοι επιστήμονες που το αποδέχονται) η διαπίστωση ότι υπάρχει λεξιπενία; Αν υπάρχει πού οφείλεται; Αν όχι γιατί εμφανίζεται ως κοινός τόπος και δεδομένη διαπίστωση;

10. Άμεσα-αμέσως, καταρχήν-καταρχάς, ιδιαίτερα-ιδιαίτέρως, ακόμη-ακόμα:

Ερώτημα: υπάρχει σημασιολογική διαφορά; Οφείλουμε να διορθώνουμε;

ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

---

1. Συνήθως τα βιβλία αναφοράς όπως οι γραμματικές και τα λεξικά στηρίζονται σε σώματα κειμένων για να βγάλουν τα συμπεράσματά τους. Περιλαμβάνεται ή θα μπορούσε να περιληφθεί στα σώματα αυτά και δείγμα του γραπτού λόγου των μαθητών; Μήπως κάποιες από τις χρήσεις στη λιγότερο φιλτραρισμένη νεανική γλώσσα δείχνουν το δρόμο σε προσαρμογές;

2. Σύμφωνα με τις οδηγίες του Υπουργείου κάθε χρόνο παραλείπονται ορισμένα κείμενα κατά τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο γυμνάσιο αλλά διατηρείται η διδασκαλία των αντίστοιχων ενοτήτων της

γραμματικής και του συντακτικού. Τι σημαίνει αυτό; Μπορεί να διδαχτεί αποτελεσματικά η γραμματική και το συντακτικό χωρίς παράδειγμα κειμένου με ολοκληρωμένο περιεχόμενο;

3. Ολοκληρώνεται στο δημοτικό η καλλιέργεια της νεοελληνικής και οι γνώσεις για τη νεοελληνική;

4. Τελικά η αρχαία ελληνική γλώσσα είναι άλλη μορφή μιας ενιαίας ελληνικής ή άλλη γλώσσα (διμορφία ή διγλωσσία); Πώς ορίζεται κάτι τέτοιο και τι ρόλο παίζει στη διδασκαλία της κοινής νεοελληνικής;

5. Σε ποιο βαθμό το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στοχεύει στη γνώση και σε ποιο βαθμό στη διαμόρφωση ηθικής, εθνικής κλπ συνείδησης; (αυτά σύμφωνα με τους ρητούς σκοπούς του μαθήματος και της παιδείας). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει σωφρονιστικό χαρακτήρα;

6. Πολύ συχνά γίνεται λόγος για την ανάγκη να προστατέψουμε τη γλώσσα μας από μια μελλοντική καταστροφή της. Η λεξιπενία, η άκριτη αποδοχή ξένων λέξεων και τα γλωσσικά λάθη θεωρούνται οι βασικές απειλές. Πόσο βέβαιος είναι ένας τέτοιος ισχυρισμός; Τι ρόλο μπορούμε να παίζουμε ως διδάσκοντες τη γλώσσα;

7. Όταν διδάσκουμε αρχαία, πχ. τους υποθετικούς λόγους, είναι σκόπιμη η σύγκριση και η αναφορά στα νέα ελληνικά ώστε να καταλαβαίνουν οι μαθητές γιατί λέμε το τάδε είδος π.χ. αόριστη επανάληψη στο παρελθόν, ή αυτό τρέφει το ιδεολόγημα της συνέχειας της γλώσσας;

το υλικό είναι διαθέσιμο και σε ψηφιακή μορφή
δημοσιευμένο και στο Ίντερνετ (μαζί με βίντεο, φωτογραφίες, κλπ)